

Kongebrev (ægteskab/vielse)

Sammenskrivning efter forskellige love og leksika
Af Leif Christensen, 14. oktober 2010.

Et kongebrev er en dispensation, som tillader et par at blive viet, selvom betingelserne for ægteskab formelt ikke er opfyldt. Det vil typisk handle om, at den ene af parterne er for ung, eller at parret egentligt er for nært beslægtet. Kongebrev kunne også bestå i, at parret fik dispensation til, at vielsen foregik på en anden måde end sædvanligt. Fx, at det skete uden forudgående lysning eller i hjemmet i stedet for i kirken.

Lov om ægteskabs indgåelse og ophævelse (lov nr. 276 af 1922) gjaldt indtil 1970.

Kongebrev kræves for mænd under 21 år og kvinder under 18 år, sindssyge og åndssvage i højere grad og ved ægteskab mellem personer, hvor den ene har været gift med den andens slægtning i ret op- og nedstigende linie.

Efter Danske Lov fra 1683 skulle manden mindst være 20 år og kvinden mindst 16 år. Aldersgrænserne har dog været forskellige gennem tiden.

Et kongebrev var indtil 1970 i form af en kongelig bevilling, der gav fritagelse for lysning til ægteskab, såkaldt vielsesbrev, samt kongelig bevilling, som gav personer, der ikke havde nået den lovpligtige ægteskabsalder, tilladelse til at indgå ægteskab.

Christian den 5's "Danske Lov" fra 1683 gjorde kirkelig vielse til den eneste lovlige måde at blive gift på. Kirkelig vielse findes registreret i kirkebøger fra det sogn, hvor vielsen fandt sted. Først efter 1851 blev det muligt at fortage borgerlig vielse, og i begyndelsen kun hvis der blev opfyldt visse betingelser.

Indtil 1799 blev et brudepar først trolovet. De erklærede overfor en præst og nogle vidner, at de ville gifte sig med hinanden. Den egentlige vielse skete først senere. For at blive trolovet og gift skulle brudeparret møde sammen med to vidner. Vidnerne skulle attestere, at de kommende ægtefæller fx ikke var for nært beslægtede eller trolovet/gift med andre i forvejen. Disse forlovere var tit slægt til brudeparret, og derfor er det vigtigt at lægge mærke til deres navne.

En forordning fra 1824 præciserede, at præsten skulle foretage lysning i tre på hinanden følgende søndage i kirken. Fra nogle sogne er der bevaret lysningsprotokoller.

Trolovelse var bindende, de pågældende kunne ikke uden videre slå op og gifte sig med en anden. Det krævede særlig tilladelse, fx ved en retssag gennem tamperretten.

Efter reformationen og i Christian den Femtes "Danske Lov" fra 1683 blev de ældre regler fra den kanoniske ret ført videre, omend i ny form. Som noget nyt kunne de fraskilte få tilladelse til at gifte sig igen, fordi kirken ikke længere betragtede ægteskabet som et sakramente. Tilladelsen til nyt ægteskab var dog ikke en automatisk ret, som der blev opnået, når skilsmissem var en realitet, men nu kunne der som noget nyt gives tilladelse til nyt ægteskab.

I København hørte ophævelse af ægteskab under tamperretten frem til 1771. Fordi konsistorium ved Københavns Universitet fungerede som tamperret, skal de ældste københavnske skilsmisser findes i Universitetets arkiv. Efter 1771 overgik sagerne til den nyoprettede Hof- og Stadsret, der fik myndighed til at dømme i ægteskabsager for hele Sjællands Stift. Retten var ikke længere bundet til kun at behandle ægteskabsagerne på de gamle "tamperdage".

De gamle tamperretter trådte sammen fire gange om året - på tamperdagene. Navnet er en fordanskning af det latinske quatuor tempora - de fire dele, som kirkeåret var inddelt i. Der fandtes en tamperret for hvert stift. I resten af landet var det tamperretterne, der behandlede skilsmissemøderne frem til 1797.

Kongebreve blev også anvendt på andet end til dispensation i forbindelse med vielser. Kongebreve var de breve, hvormed monarken udøvede sin regeringsmagt ved at bekendtgøre sin vilje. Det ældste kendte danske kongebrev er Knud den Helliges gavebrev til domkirken i Lund, der er fra 1085. Det er et diplom med et formel udstyr, der peger på

vesteuropæisk indflydelse. Senere udvikledes særlige former for kongebreve til forskellige formål, fx privilegier og gavebreve, og navnlig inden for retsvæsenet ses denne udvikling. Alle de forskellige former til trods har der siden senmiddelalderen været muligt at inddele kongebreve i to hovedgrupper, åbne breve og lukkede breve.

Åbne breve var formelt stilet til almenheden. Således udstedtes fx love, udnævnelser, kundgørelser vedrørende tronskifte, udskrivning af valg mv. Åbne breve publiceredes normalt med indledningsformlen: "Vi (monarkens navn) af Guds nåde (monarkens titler) gør vitterligt, at ...".

Lukkede breve var stilet til en snævrere kreds, evt. kun til en enkelt person, og blev normalt kun udstedt i ét eksemplar, fx kongelige benådninger. Det lukkede brev havde indledningsformlen: "(Monarkens navn) af Guds nåde (monarkens titler)". Afslutningsformlen var ens for begge typer: "Under vor kongelige hånd og segl" (hvis monarken selv underskrev) eller "Under vort kongelige segl" (hvis brevet blev udstedt af en dertil bemyndiget person eller myndighed).

